

HLÍDKA KULTURNÍ.

1. Výročí narozenin:

a) 29. srpna bylo tomu 300 roků, co narodil se (r. 1632) v Anglii *John Locke*, jeden z hlavních filosofů nové doby. Byl lékařem, ale pro churavost nevykonával lékařské praxe a věnoval se výlučně filosofii. Začal Descartesovým racionalismem, ale záhy přiklonil se k Fr. Baconovi a k jeho empirismu, jakož i k metodě induktivní. Ve svém hlavním spise „An essay concerning human understanding“ (Úvaha o lidském rozumu) vystoupil proti Descartesovým „vrozeným ideám“ a postavil se na stanovisko empirické noetiky, čímž se stal pokračovatelem Baconovým a předchůdcem Davida Humeho a hlavním sloupem moderní filosofie anglické a evropské vůbec, jejíž výběžky tvoří ještě v 19. století jednak pozitivismus a jednak (a hlavně) empiriokriticismus Machův a Avenariův v Německu, který poslední lze označiti jako fenomenalistický monismus noetický: jsou jen naše počítky a smyslové vjemy.

Podle Locke je všechno poznání jen ze zkušenosti. Prameny poznání jsou sense, jimiž poznáváme zevní svět, a reflexe, jež nám dávají poznat náš vnitřní svět duchovní. Duch náš je — „tabula rasa“ (prázdna, nepopsaná), což je namířeno proti vrozeným hotovým ideám. Ze sensecí a reflexí tvoříme ideje, které jsou jednoduché nebo složené. Složené ideje vytváří si rozum z jednoduchých. Nejdůležitější z nich jsou substance a vztahy (relace), z nichž opět relace identity a kauzality.

Poznání je podle Locke: smyslové, intuitivní (týká se vnitra našeho) a demonstrativní (důkazové), na př. existence Boží. O jsoucnosti Boží přesvědčujeme se cestou tak zvaného důkazu kosmologického (z faktu zevního světa).

Locke je v náboženství předchůdcem deismu, jehož první větou bylo, že existuje Bůh, který stvořiv svět, oň se víc nestará (namířeno proti prozřetelnosti a zázračnosti).

Svou noetikou stal se Locke hlasatelem moderního nazírání na poznání a pravdu, které dosud otravuje naše myšlení a činí metafysiku nemožnou, třebaž žádoucí, totiž učení o imanenci pravdy. Pravda není od dob Lockeových a namnoze podnes shodou našich myšlenek a představ se skutečností čili vystihováním skutečností, nýbrž souhlasem představ našich a našich myšlenek, to jest něčím naprosto a jedinec osobním, subjektivním. Locke ovšem nehlásal nekompromisně toto učení, prolomiv je tím, že uznával zjevení a viru opíral o pravdivost Boží. Tím ovšem opouštěl do jisté míry (aby zachránil náboženství) i svůj empirismus. V nauce o svobodě vůle kolísal mezi determinismem (vnitřním) a indeterminismem. Mravní normy nedovedl odvodit z jednotného základu: kolísal mezi utilitarismem sociálním a rozumovými výklady, jakož i vůlí Boží.

V době náboženských bojů století 17. hájil svobody svědomí, bojoval proti tradičnímu dělení rozdílů mezi církvemi a sektami a v otázce poměru církve a státu hájil názor, že stát má býti laický a non-konfesní. Tyto své myšlenky a názory uložil do spisů: Letter on Toleration (Listy o toleranci) a The Reasonableness of Christianity (Rozumovost křesťanství).

Ač nelze souhlasiti s jeho výstředně empirickým stanoviskem filosofickým, pokud bylo exklusivní, ani ve všem s jeho teologií, naprosto přijatelné jsou nám názory o církvi a státu, hlavně o svobodě svědomí.

b) Na 24. listopad letošního roku připadnou 300leté narozeniny filosofa *Barucha Spinozy*, který sice neměl vlivu na své současníky, ale zato tím více na doby pozdější, dobu osvícenskou, na př. na německého básníka

Goetheho. Spinoza byl náboženství židovského, pocházel z rodiny židovské, přistěhovalé z Portugalska. S orthodoxií židovskou se ovšem velmi záhy rozešel, pěstoval styky s křesťany, studoval Nový zákon, ale křesťanem se nikdy nestal. Od Židů byl pronásledován, proklet a vyobcován z obce židovské. Spinoza odložil pak své jméno Baruch a zval se Benedictus. Hlásal svobodu náboženskou; spravedlnost a láska jest dle něho podstatou náboženství pravého, které se má projevovat ve zbožném a klidném životě. Byl zastáncem svobody svědomí a myšlení, čímž řadí se k duchům doby moderní a nejnovější. Stát a církve musí být od sebe odloučeny. Když mu byla kurfiřtem Karlem Ludvíkem Falckým nabízena stolice filosofie v Heidelbergu, nepřijal ji, poněvadž přes sliby, že mu bude svoboda učení zaručena, nebude-li se dotýkat jen dogmat církevních, nedoufal, že by slibovaná svoboda byla k úřadu filosofickému postačující. Žil chudě, ano mnohdy velmi nuzně, podpory přátel odmítaje. Žil však šťastně a klidně. Živil se broušením skel, což urychlilo jeho smrt, neboť souchotiny, jimiž trpěl 20 roků, se tím zhoršily.

Ve filosofii byl Spinoza stoupencem směru Descartesova racionalismu, který zdůslednil, ale dospěl až ke ztotožnění přírody s Bohem a Boha s přírodou (deus sive natura), uznáv jen jednu substanci čili podstatu, totiž nekonečnou, kdežto Descartes rozlišoval podstaty konečné a podstatu nekonečnou. Znamená tedy jeho filosofie po stránce theologické pantheismus. V metodě byl stoupencem dedukce; z pojmu substance, vytvořeného rozumově (rationalismus) odvozoval vše ostatní jsoucno. Svým paralelismem atributů (tělesna i duševna) stal se předchůdcem moderního psycho-fysického paralelismu v psychologii 19. století (Wundt, u nás F. Krejčí). V etice byl mu základním motivem všeho lidského jednání pud sebezachování. Ctnost je podle Spinozy schopnost jednati přiměřeně tomu pudu, nepravost jeho opak. Svobodně vůle neuznával, neboť i svoboda jeho substance čili Boha, totožné s přírodou, je determinována vnitřní podstatou té substance; též jednání lidské jest jen zdánlivě svobodné.

Spinoza užívá často terminologie, které i theisté užívají, neboť byl slovně v mnohém závislý na starší filosofii (podobně jako Descartes). Treba však vykládat jeho mluvu pantheisticky. Na př. když praví: Nejvyšší dobro myslí jest poznání Boha a nejvyšší ctnost myslí — poznávati Boha, můžeme i my tak mluvit, ale musíme jinak rozumět těm slovům, než jak rozuměl jím Spinoza: on pantheisticky, my theisticky. Také mluví o zjevení Boha a o vtělení. Kristus jest mu nejvyšším zjevením Boha a Jeho vtělením, ovšem vše ve smyslu pantheistickém.

Spinoza byl duch velmi šlechetný a mravný. Pantheismus jeho ovšem přijmout nemůžeme jak z důvodů filosofických, tak hlavně náboženských.

Z jeho spisů jsou hlavní: *Ethica ordine geometrico demonstrata* a *Tractatus theologico-politicus*.

2. Výročí úmrtí:

Goethe a Vrchlický. Před sto lety (1832) zemřel Goethe, před 20 lety (9. září 1912) Jar. Vrchlický. Oba — velcí básníci. Goethe jest uznán vůbec největším básníkem německým, Vrchlický aspoň od mnohých je považován za největšího dosud básníka českého. Goethe byl zároveň učencem, tedy nadání a kvalít ještě širších než Vrchlický. Nás zajímá zde více vztah jejich k náboženství, křesťanství a církvi. Vrchlický — katolík, Goethe evangelík. Tím už je naznačeno velmi mnoho, neboť prostředí jistě formuje každého člověka a formovala i Goetheho a Vrchlického. Ani Goetheho ani Vrchlického nebudeme moci nazvat orthodoxními církevníky. Oba — jako básníci i jako lidé — žili mimo okruh zájmů církevních, mimo dogmatické myšlení svých církví a mimo jejich mravní předpisy a kázeň, přes to, že oba — každý svým způsobem čerpali podněty ze života církevního svého prostředí a inspirovali se k tvorbě umělecké duševním obsahem svých církví. Oba byli však příliš širokých obzorů, než aby byli se spokojili tím, co dávaly

jim církve. Oba chutnali kulturu všech věků i všech národů, nejen křesťanskou, ale i předkřesťanskou a mimokřesťanskou. Oba byli nadšení humanisté, Goethe jako přímý pokračovatel renesance a humanismu s počátku věku nového, jemuž byl časově bližší, Vrchlický jako poslední hlasatel renesance. Třeba však říci, že Goethe utkvěl více na antice řecké, kdežto Vrchlický byl spíš eklektikem různých kultur.

Nábožensky oba byli velmi blízcí pantheismu, ne-li pantheisté vysloveni, při čemž ovšem dlužno mít na paměti, že to byli umělci, nikoli přesní theologové; pantheismus vždy vábil a vábí duše poetické, zvláště ty básníky, kteří zároveň měli smysl pro bohatost, rozmanitost a krásu jevů přírodních. Nicméně i u Goetha i u Vrchlického najdou se básně, piecy intimní lyriky, které nehodí se do rámce pantheistického, ale jsou rázu theistického. Pro církevní dogmata ovšem porozumění neměli ani jeden ani druhý, aspoň ne v té formulaci, jakou náboženskė nauce křesťanské dala církevní minulost. Oba byli od církevních kruhů nazýváni pohany, ale oba neprávem, pochopitelně jen se stanoviska přísně dogmatického. Oba možno nazvat svobodnými křesťany, kterým Kristus je dosud nejvyšším učitelem lidstva, nejme hlásatelem a plnítelem nejvyšší lásky k Bohu i lidem.

Zajímavé je, že církve si dnes oba přivlastňují, nebo aspoň je omlouvají. ČČS sklání se před plody jejich ducha, vzdává jim čest a úctu a těší se z toho, co i skrze ně Bůh učinil lidstvu. Přes to však, že oba mají velmi mnoho podobného ve svém nadání, úmyslech, snahách a cílech, přes to, že oba dali svým národům díla nehynoucí ceny, jak různý životní osud byl oběma připraven! Goethe — příklad pozemského štěstí a Vrchlický? Příklad zneuznání a zapomínání nejen za života, ale i po smrti. Kdy pochopíme svou povinnost k němu?!

3. Úmrtí:

a) V květnu tohoto roku zemřel v mladém ještě poměrně věku (50 let) univ. profesor *Vilém Forster*, znamenitý representant naší vědy v oboru psychologie. Vzpomínáme hlavně jeho badání v oboru okultismu, jemuž snažil se býti spravedlivý se stanoviska přísně vědy.

b) V dubnu zemřel v Německu, v Lipsku, vynikající chemik *Wilhelm Ostwald*, zástupce energetického monismu z přelomu 19. a 20. století, který byl vědomým a zapřísáhlým odpůrcem křesťanského theismu. Byl známý svým úsilím organisovat monisty po způsobu církve, založil „Monistenbund“, jenž vydával i monistická kázání. Dožil se oživení citu náboženského a úpadku monismu.

c) Minulého roku (v červenci) zesnul *Harald Höffding*, dánský filosof, představitel tak zvaného kritického pozitivismu, typického pro druhou polovici století 19. a počátek století 20. Původně se chtěl věnovati theologii — imponoval mu Kierkegaard — ale brzy opustil stanovisko náboženské úplně. Při tom pracoval v oboru filosofie náboženství a používal geniů náboženských k rozboru psychologickému. Hlavní jeho zájem platil noétique, dějinám filosofie, psychologii a etice. (Psychologie, Ethik.) Svě osobní názory umístil ve spisech: *Der menschliche Gedanke, Erkenntnistheorie und Lebensauffassung*. Odešla v něm osobnost myslitele čestného a hlubokého, třebas nikoli úplně původního. Bude mít vždy čestné místo v galerii moderních filosofů.

d) V prosinci minulého roku zemřel v Paříži *Gustave de Bon*, povoláním lékař, ale původce velké řady knih a pojednání z různých oborů. U nás byl znám již před lety spisem „Duše davu“, přeloženým v době české moderny. (Psychologie des foules.)

Oprava. V článku „Spor mezi historismem a psychologismem v našich učebnicích náboženství“, otištěném v předcházejícím čísle, má býti na str. 106. na konci 4. odstavce shora místo „historický psychologismus“: „historisující psychologismus“ (t. j. psychologismus, přihlížející k historii). —ber.

HLÍDKA KULTURNÍ.

Mezinárodní filosofická konference thomistická v Praze. Ve dnech 6. až 8. října 1932 byl v Praze uspořádán mezinárodní sjezd filosofický směru thomistického pod vedením olomouckých dominikánů, vydávajících Filosofickou revue rázu a směru thomistického. Mezinárodní sjezdy u nás a tytéž v cizině, pokud se jich čeští lidé účastní, můžeme jen vítat, poněvadž tak seznamuje se cizina s námi a my s ní, z čehož budeme mít vždy jen prospěch. Dosud a v každém směru je třeba otevírat naše okna do Evropy a do světa, sice se zalkneme nedostatkem vzduchu. Tu je tedy také určité plus zmíněných konferencí, třebaš přísně katolických. I po stránce ideové by mohly takové sjezdy a konference našemu myšlenkovému ovzduší prospět, zvláště jde-li o sjezdy filosofické. Platí i o filosofii thomistické. Znalost její je u nás jistě chatrná a přece jistě obsahuje a mohla by přinést osvětlení v leckterém bodu badání filosofického. Nejsme zarytí a nesoudní odpůrci její. Naopak, myslíme, že bychom se mohli dnes — v době úpadku filosofického myšlení — od ní učit, jak snažit se o syntesu starých i nových myšlenek. Jsme zároveň toho názoru, že by se to musilo dít jinak, než jak to činí naši čeští thomisté. Mám dojem — všeobecně potvrzený z četby Filosofické revue i z pražských konferencí letošních, že naši čeští thomisté příliš lpějí na thomistických slovech a termínech, než je zdrávo a možno. Je obětí čist takový český článek filosofický ve slohu thomistickém, jak je píší naši katoličtí theologové, třebaš jsme z dřívějších dob na ty termíny zvyklí a jsou nám běžné. Ale co si má počít teprve filosof moderní? Terminologie scholastická odjakživa byla překážkou záliby ve scholastice a v jejím studiu. A přece třeba spravedlivě doznat, že scholastika, zvláště thomistika, obsahuje mnohé zrno pravdy, kterého by nám bylo třeba dnes. Jen ty termíny, ty termíny! Třeba upozornit na thomisty a nové scholastiky německé a jiné. Ti dovedou obsah thomistiky přiblížit mnohem víc a lehounko i modernímu myšlení. Proč ne u nás? Hic Rhodus, hic salta! Ten rozdíl mezi našimi a německými scholastiky byl citelný i v Praze na konferencích. Co podávali naši lidé, bylo kožené, ztrnulé a příliš otrocky čerpané z filosofie thomistické. Za to na př. Przywarova přednáška na thema: Thomas von Aquin und die geistigen Grundmotive der Gegenwart, byla hodnocena a uznávána i odmítavými kritiky mnohem více než přednášky českých theologů. Také chválena u cizích thomistů větší znalost dnešní filosofie než u našich. Celkem řečeno: parády, pompy a latiny bylo mnohem více než třeba. Themat bylo také mnoho, víc než možno zažít, ale i přednést bez újmy pozornosti a bez únavy. Z cizinců byli přítomni: jeden Němec (zmněný Przywara), jeden Belgičan a jeden Francouz (Kremer a Jolivet), dva Poláci (Kowalski a Bochenski) a jeden Jihoslovan (Bošković). Přednášeno latinsky, česky, německy. Přejeme českým thomistům, aby vytěžili, co se vytěžit dá pro dnešní dobu, z velké synthetické filosofie Tomášovy. Ale ubezpečujeme je, že musí postupovat jinak.

Římsko-katolický index pracuje. Katolicism zdvihá hlavu — nejen u nás, ale v celém světě. Jak by také ne? Směry pokrokové jsou v úpadku a nekatolické církve pracují každá na vlastní pěst. Kde je Komenského: Sloužit Bohu jedním ramenem? Za vlády papeže Pia XI. pracuje katolicismus čím dál tím hlučněji. Také index zapovězených knih koná své dílo. V poslední době dána na index kniha 75letého francouzského modernisty (vyobcován z církve již 1907) Alfreda Loisyho: Mémoires pour servir à l'histoire religieuse de notre temps (Příspěvky k náboženské historii naší doby) a historický spis italského filosofa Benedetta Croceho „Dějiny Evropy v 19. století“. Croce je známý italský filosof, jenž uvádí do Itálie filosofii Hegelovu. Píše v oboru filosofie dějin, dějin literární kritiky. Poslední dobou je vedena kampaň proti Crocemu se strany katolické, až zmíněné dílo ocitlo

se na indexu, poněvadž přísně soudí v něm „ultramontáni“ směr Pia IX. My můžeme si jen přát, aby katolicismus postupoval se svého stanoviska co nejpřísněji a nejdůsledněji, ať je to Pius IX. nebo Kašpar, arcibiskup pražský. Jen pořádné „štulce“ dovedou vyburcovat mnohé „tak zvané katolíky“ ze spánku a z lethargie.

Albert Veliký (Albertus Magnus) byl právě prohlášen církví katolickou za svatého. Nebude snad na škodu ani našim čtenářům, jestliže o něm něco uslyší. ČCS sice svatým neprokazuje náboženské úcty, vyhrazujíc ji jedině Bohu, ale má v úctě a váží si každého, kdo si úcty zasloužil. Albert Veliký si ji zasloužil. Byl to filosof 13. stol. (nar. 1193, zemřel 1280) v Německu, jeden z hlavních pilířů středověké filosofie a theologie scholastické, učitel Tomáše Aquinského. Působil jako učitel theologie a filosofie ve středověkém smyslu na četných místech, hlavně v Paříži, v Kolíně n. R., byl po dvě leta biskupem v Řezně. Získal si velmi rozsáhlé a bohaté vědění nejen filosofické a theologické, nýbrž i z jiných oborů (fysiky, chemie, botaniky a j.), takže dán mu proto název „Veliký“. Pro znalost a využitkování vědy přírodní měl i pověst čaroděje. Pokoušel se, pokud ve středověku bylo možno, o použití zkušenosti a pokusu. V duchu scholastiky vůbec usiloval o sloučení vzdělanosti řecké, arabské a židovské s křesťanstvím v jeden celek, což se mu ovšem dařilo jen částečně. Neměl velikého ducha svého žáka Tomáše Aquinského. Zabýval se komentováním spisů Aristotelových a připravoval tak půdu svým nástupcům. Jako každý scholastik, tak i Albert napsal vedle jiných spisů theologicko-filosofických *Summu theologickou*. V pozdějším věku svém se oddal mystice. Pracoval způsoby a metodami scholastickými; autoritou zjevení a řecké filosofie, jejichž dějin však neznal dostatečně. Zaslouží si naši vzpomínky.

Christian Ehrenfels, profesor filosofie na německé universitě v Praze, zemřel 7. září 1932. Vzpomínáme ho více pro jeho vztahy k presidentovi Masarykovi a pro tu okolnost, že působil mezi námi zde v Praze a měl velkou náklonnost k českému lidu, ač i jeho osobnost a jeho dílo zasluhuje úcty a pozornosti. Česká Mysl v 5. čísle letošního ročníku přinesla pěkný článek o něm z pera Felixe Weltsche (přeložil z rukopisu Z. S[metáček]), z něhož některé myšlenky a některá data přinášíme našim čtenářům: Ehrenfels pocházel z Dolních Rakous z rodiny šlechtické, z čisté lásky věnoval se filosofii a umění, studoval ve Vídni, kde byl žákem Brentanovým (podobně jako Masaryk), pak ve Štýrském Hradci, kde poznal opět filosofa A. Meinonga, jako profesor filosofie zakotvil v Praze, kde působil až do výslužby. Nebyl to pouhý vědec, ani ne učenec, tím méně pouhý profesor, nýbrž spíš geniální člověk, víc umělec. Z umění pěstoval hudbu, fanaticky ctil R. Wagnera (podobně jako v určitém období života i B. Nietzsche); hudba Wagnerova stala se mu náhradou za náboženství a dala mu světlé obrysy metafysiky. Filosofii započal na podkladě psychologickém vlivem Brentana a Meinonga jako přípravu k své teorii hodnot (Spisy: Über Fühlen und Wollen, Werttheorie und Ethik a System der Werttheorie), při čemž ovšem hodnotu ztotožnil se žádostí nějaké věci bez zřetele, zda věc je milování hodna a může tedy býti předmětem volby nebo nemůže; tím ocitnul se v rozporu s Brentanem a správným pojmáním hodnoty vůbec. Uznaleji byla přijata Ehrenfelsova nauka o útvarových kvalitách, jež se stala obecným majetkem filosofie. Nás na stanovisku náboženském zajímá více jeho Kosmogonie (r. 1910), kterou snažil se Ehrenfels podat výklad světového dění na základě dualismu prapudu a chaosu jako dvou principů (jednoho utvářejícího a jednoho odporujícího), dualismu připomínajícího dualismus perský, manichejský a gnostický. Při tom ten princip utvářející ztotožňuje s Bohem, jenž v člověku přichází k uvědomení, čímž naprosto jasně je naznačeno, že to není Bůh náš, Bůh theistický. Zajímavostí jest Ehrenfelsova sexuální etika s důrazem na mužském výběru a víceženství za účelem zvýšení schopností rasy. V Sexualethik mluví dokonce o umělém oplodňování. Po smrti Ehrenfelsové psalo a mluvilo se více o dopisu, který mu

poslal 23. prosince 1929 prezident Masaryk a v němž hovoří o otázce náboženské. Dopis byl vykládán, jako by Masaryk se byl vyslovil proti církvím. Zatím je z něho patrný Masarykův zájem o náboženství. Otiskl jej z našich listů Přelom v č. 30. ze dne 12. října 1932. Citujeme: „Věřím, že jsem od přírody založen politicky a, protože hledím politiku vybudovat na mravnosti — lásce k bližnímu — a v tomto smyslu politicky jedním, to musím mít jasno o mravnosti, ale to vyžaduje, učinit si jasno také v náboženství, neboť mravnost je s náboženstvím spojena intimně. Tak je zapotřebí rozumět politické úloze katolické a všech ostatních církví, a tak se dostal i Ježíš nolens volens do konfliktů s římskou císařskou mocí. Chci říci: rozumím-li si dobře, jsem ‚zakladatelem politickým‘ — abych uvedl Vaše ‚zakladatel náboženské budoucnosti‘ tímto, slovně sotva přípustným způsobem na správnou míru. O tom bych se rád s Vámi dohodl ústně; také na to myslím, že budu formulovat své názory na náboženství i písemně a snad je také brzo uveřejním.“ Těžko pochopit, jak mohl kdo vyčíst z toho dopisu něco proti církvím. Pravdou je, že Masaryk kdysi, když byl v boji s klerikalismem, ostře církve kritisoval. Jako sociolog nemohl nevidět sociálního významu náboženství, jenž se může uplatnit jen v organizaci kolektivistické, v církvi. Nelze vytrhovat z Masaryka slova, věty, ale třeba vše, co řekl a napsal, chápat z celkové souvislosti.

Bedřich Niebergall zemřel 20. září 1932. Byl to vynikající theolog protestantský směru kritického, bojovník za křesťanství svobodné. Naším čtenářům není neznám osobně: byl v Praze a mluvil na slavnostním shromáždění při kongresu pro pokrok v náboženství roku 1927 na podzim. Působil v Německu napřed jako duchovní správce a farář, potom jako profesor praktické theologie čili pastorálky v Heidelbergu a v Marburgu, kde také zemřel. Vynikal také jako spisovatel ve svém oboru, zvláště na poli pedagogické metodiky. Z jeho literární činnosti jmenuji: *Jak kážeme modernímu člověku*, 2 svazky (r. 1902 a r. 1906), *Praktický výklad Starého a Nového zákona* (r. 1909), *Nová výuka náboženská* (r. 1926—30), *Evangelický socialismus* (r. 1920) a jiné. Byl to duchovní skrz na skrz moderní a — hluboce zbožný. Pracoval o synthesisu víry a vědy v tom smyslu, jak o ni usiluje ČČS. On tak činil ovšem na základě protestantského chápání křesťanství a evangelia. Budíž mu náš dík a věčná paměť!

11. března 1932 zemřel *Hermann Günkel*, téměř sedmdesátiletý, jeden z vědeckých theologů německých, školy tak zvané historické, oboru starozákonního. Původně oddán studiu Nového zákona (první jeho práce měla název „O působení ducha svatého“), z důvodů více vnějších věnoval se studiu Starého zákona, a to hlavně v oboru starozákonního písemnictví. Působil v Göttingen, v Halle, nejvíce v Gießen, kde r. 1927 přešel na odpočinek. Jak řečeno, jest reprezentantem velké školy historické neboli nábožensky-dějinné, která i náboženství křesťanské, zjevení a Nový zákon se Starým zákonem zasazovala do rámce dobového a místního prostředí a snažila se vyhledat vlivy mimobiblické a mimokřesťanské v dějinách křesťanství. V mnohém sice budou — a jsou již — její práce opraveny, v hlavním však získal si neocenitelných zásluh o lepší poznání křesťanství a jeho předpokladů a jejich ocenění s vyššího a širšího hlediska. Hlavní díla Günkelova jsou: „Schöpfung und Chaos in Urzeit und Endzeit“ (1895), mezník v kritickém hodnocení Zjevení Janova. Komentář k I. knize Mojžíšově (1901). V „Kultur der Gegenwart“ podal nástin israelického písemnictví (1906). Zralé dílo, práce celých desetiletí, jest jeho „Komentář k žalmům“ (1926). Jako učitel a člověk byl vysoce vážen a ctěn. Ač učenec, nezavíral se ve své studovně, ale věnoval pozornost i otázkám dnů přítomných. Naše církev ve svém úsilí o překonání theologie katolické je sterými díky povinna škole historické, od níž se učí, a proto také Hermannu Günkelovi.

V Königsee zemřel *dr. G. Loesche*, profesor církevních dějin ve Vídni, ve stáří 77 let. Psal o rakouském protestantismu. V 1. č. IV. roč. (1932) naší Náboženské revue přinesli jsme recenzi o jeho spise „Geschichte des

Protestantismus im vormaligen und im neuen Österreich", jež vytkla zvláště protečeské stanovisko autorovo.

Ludwig Wahrmund. Ještě bude i v ČČS dosti pamětníků aféry Wahr-mundovy v bývalém Rakousku v první desítce 20. století. Šlo tehdy o svo-bodu vědy na rakouských univerzitách. Podnět dal Wahrmund, profesor církevního práva na universitě v Innsbrucku, když papež Pius X. encyklikou Pascendi Dominici gregis odsoudil (r. 1907) katolický modernismus, u nás známý pod jménem katolické moderny. Wahrmund tehdy svou brožurou *Katholische Weltanschauung und freie Wissenschaft* postavil se na obranu svobody učení na universitách a proti jejímu omezení katolickou církví. Proti Wahrmondovi rozvířen krutý boj se strany katolické hierarchie, v němž hledány opory v politických činitelích. Tehdy Masaryk zastal se Wahr-munda řečí 4. června 1908 v poslanecké sněmovně (vyšla pak tiskem ve Vídni pod nápisem „Freie wissenschaftliche und kirchliche gebundene Welt-anschauung und Lebensauffassung“ a přelož. do češtiny v *Knihovničce Času*), ale Wahrmund z Innsbrucku odvolán a poslán do Prahy na německou universitu, kde působil až do výslužby a kde též zemřel ve věku 72 let. Při vzpomínce na ty události vidíme, jak se časy mění.

Laberthonnière, jeden z hlavních francouzských katolických modernistů, zemřel letos u věku 73 let. Jako všech modernistů tak i jeho snahou bylo dopomoci k míru mezi vědou a katolickou církví. Pociťoval hlavní pře-kážku v katolickém chápání dogmatu a proto snažil se „zvniterniti dogma a naléztí za zevní slovní formulí životní hodnoty“. Tomu ovšem nechtěla rozumět církev katolická a jako odsoudila celý směr modernismu, tak dala i všechny spisy Laberthonnièrovy na index knih zakázaných. To zase ne-vadilo Laberthonnièrovi, aby nezůstal oddaným synem církve katolické. Byl jím opravdu? Zajisté, že ne! Býti příslušníkem církve znamená určitou od-povědnost a vázanost teorií i praxí církevní. Mentalitu Laberthonnièrovy si vysvětlíme jednak touhou po pravdě Boží, jednak potřebou přináležet k církevnímu a náboženskému kolektivu. Že tím kolektivem byla u Laber-thonnièra církev římsko-katolická, je vysvětleno románským charakterem Laberthonnièrovým i římsko-katolické církve. Laberthonnière měl přátele mezi katolíky i protestanty, ač nebyl ani jedněch, ani druhých. Takových katolíků je ve Francii, Španělsku a v Itálii více. Chybí tam nový útvar církevní.

Dne 26. ledna 1932 oslavil prof. dr. *Jülicher* své 75. narozeniny. Působil jako profesor v Marburgu a získal si zásluh v oboru vědy novozákonní. Jest stoupencem theologie tak zvané kritické, směru nábožensko-historického. Přispěl platně k rozvoji svého oboru.

ROZHLEDY PO ŽIVOTĚ CÍRKEVNÍM.

A. Spisar:

SVOBODNÝ PROTESTANTISMUS A ČČS.

V „*Christliche Welt*“ roč. 46 (1932) č. 18. stanoví Adolf F ant důvody, proč je svobodný protestantismus i dnes oprávněn. Důvody jsou tyto:

1. Jest třeba vyrovnat rozpory světového a životního názoru, aby nábo-ženství nehlásalo teorie odporující vědě.

2. Naše doba je anthropocentrická, náboženství je theocentrické. Svo-bodný protestantismus vyrovnává protiklad tento tak, že přijímá i Boha i náboženství z důvodů teoretických potřeb lidských. Bůh je postulátem člověka, náboženství potřebou myslí lidské.